ni elfajult gyermekét. A' Bohiládok az ő búzditására legottan készen valának fegyverbe öltözni. A' gonosz Fiú, a' ki Attyának ellentálláni bátorkodott, megverettetett; 's elfogattatván, az ő parancsolattyára szemeitől megfosztatott, 's örökös fogságba vettetett. A' Hit e'képp' diadalmaskodván, kissebbik Fiát tette Uralkodóvá, a' Bohiládok' Gyülekezetében keménnyen intvén, hogy testvére' sorsából tanúságot venne; 's megsebhedt szivvel ismét viszsza téré a' maga Klastromába. (a)

Horváth János

3.

A' Drammának vers-mértékéről.

Kérdésbe vévén, minémű mértékre kellessék a' Drammát irni, kétséghívül a' Régiekhez kell folyamodnunk, kiknél erre Regulát, és Példákat találunk. A' Regula megvagyon Horátziusnál: de Arte, a' 251. és köv. versekben. E' szerént legszebb neme a' Drammai vers-mértéknek a' tiszta hatos Jámbus. De ki győzne egész egy Drammát tiszta jambusokban írni? Nem is hiszem, hogy valaha illyen Dramma megjelent volna. Azon fellűl a' tiszta jambus a' beszédet hamar lépteti; már pedig az előadott dolognak, és a' beszéllő személynek minéműségéhez képest, néha a' beszédnek is meg kell lassudnia, leginkább a' Tragédiában, midőn a' szívnek fájdalmát a' száj mintegy szakadozva, 's késedelmesen adja ki; és ekkor inkább kell spondéusokat választani, kivévén az utolsó lábat, mellyről a' jambus soha el nem maradhat. Arra, hogy a' dolognak minéműségét

(a) Fessler ugyan ott 154—5 lap. Inchoffer Annal. Tom. I. vol. II. 231—2 lap.

már maga a' szó-hang elevenebb ábrázatban állítsa ki, vigyáztak a' Heroicus Irók is. „ Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro". Mintha hallanám a' pörölnek tsattogását. — Ellenben, mikor olvasom: „At tuba terribili sonitu procul aere canoro Increpuit". Úgy tetszik, mintha a' fülemben tsenegne a' trombita harsogás. Miért? mivel a' Syllabáknak sebes léptetése, a' trombitából adott hangot mintegy nyomban követi. Kívántatik tehát, hogy az indúlat' hevességének festésében, vagy midőn valamelly dolgot siettetünk, több legyen a' jambus, dactylus, anapesztus, vagy tribrachis, mint a' spondéus.

Jól tudván ezt a' Régiek, tiszta jambussal tsak némelly alkalmatossági versekben, vagy rövidebb festésekben éltek; 's látván, melly szükséges légyen, mind a' dolgozásnak könnyebbítésére nézve, mind, hogy a' festésnek nagyobb természetiséget adnának, Horátzius szerént az elsö, harmadik, és ötödik lábra spondéust vettek, a' 2-kon, 4-ken, és 6-kon a' jambust megtartván. — De az is bizonyos, hogy nem tsak spondéust vettek a' páratlan lábakra, hanem mindent, valami vagy a' jambusnak, vagy a' spondéusnak megfelel. Megfelel pedig a' spondéusnak a' dactylus — — = — v v, anapesztus: — — = v v —, proceleusmaticus: — — = vv vv. A' jambusnak pedig a' tribrachis v — = v v v: minthogy azt tartották, hogy két rövid egy hoszszúnak, és viszont egy hoszszú két rövidnek helyébe léphet, a' kimondásban mindenik eggyenlö időt tartván; a' mit a' Rómaiaknál még a' Hexameterekben is találunk, kik néhol két rövidet egy hoszszú helyett scandáltak; p. o. ingenuus — v̲v̲, w quia v̲v̲ quoniam v̲v̲ =, etiam v̲v̲ = : mintha így ejtették volna: ingenjus, qvja, quonjam, etjam. Ez az oka annak is, hogy némellykor a' Diphton-

gusokat resolválták: p. o. Theseus — ⏑⏑, aulae ⏑⏑ —. etc. Ezen kétféle hatos Jambusnak táblája tehát így áll:

Tiszta hatos Jambus.

1	2	3	4	5	6
v —	v —	v —	v —	v —	v ⏑

Szabadosabb hatos Jambus.

v —	v —	v —	v —	v —	v ⏑
— —	vvv	— —	vvv	— —	v ⏑
—vv		—vv		—vv	v ⏑
vv—		vv—		vv—	v ⏑
vvv		vvv		vvv	v ⏑
vvvv					

Hogy a' szabadosabb Jambus jóval is könnyebb, mint a' tiszta, kiki látja; de még sem olly könnyü, mint talán valaki elsö tekintettel gondolná; mert a' tiszta jambicus lábnak a' legnehezebb helyek vagynak adva. Érezvén ezt mind a' Görög, mind a' Deák Poéták, még ennél is nagyobb szabadságot engedtek magoknak, úgy, hogy az elsö öt lábra mindent felvennének a' trocheuson, és proceleusmaticuson kívül, és tsak a' hatodik lábon tartanák meg a' jambust, így:

1	2	3	4	5	6
v —	v —	v —	v —	v —	v ⏑
— —	— —	— —	— —	— —	
— vv	— vv	— vv	— vv	— vv	
vv —	vv —	vv —	vv —	vv —	
vvv	vvv	vvv	vvv	vvv	

Ez a' legszabadosabb acatalecticus Hatos Jambus. A' catalecticus Jambus hatodfél lábú,

vagy is egy szótaggal rövidebb, mint az acatalecticus; melly nemét a' versnek, Petrónius' Biponti Kiadója, Sántának nevezi; de ekkor a' magános szótag előtt álló lábnak jambicusnak kell lenni. A' hypercatalecticus Jambus az, melly egy sillabával bővelkedik; ekkor ismét a' felugratott utolsó szillaba előtt lévő láb mindenkor jambus legyen. Erre táblát a' fellebb mutatottak szerént lehet tsinálni.

Ha már a' Görögök, és Romaiak, akár a' szónak nem engedése, akár a' mondásnak nyomosabb volta, akár mind a' kettő miatt, illy nagy szabadsággal éltek Jambusaikban, miért ne élnénk mi Magyarok, holott nekünk több spondéusunk, és molossusunk vagyon, mint amazoknak, a' mi a' vers-alkotást felette nehezíti Tsak ezen okból is óhajtanunk kell, hogy az éktelen szó nyújtásnak bútsút adván, ezt gömbölyű kimondással váltsuk fel. Horátzius a' Görögöket nem tsak az elmésségről ditséri, hanem azt is megjegyzi bennek, hogy a' szókat szép könnyűséggel pergették.

Grajis ingenium, Grajis dedit ore rotundo
Musa loqui.

Nem tsak érteni, de érezni is kell, mennyit nyom ez a' megjegyzés. Nem is szóllhat ide más, mint a' ki Poéta lévén, mind az ízléshez ért, mind a' szótagoknak illendő hangot tud adni, vagy is a' szótagokat aestheticai mértékre feltudja ósztani. Állítsunk bár öszve egy szónyújtó, és egy gömbölyű ejtésű Magyart; Beszélltessük őket; lehetetlen, hogy a' késedelmes, és a' szájat fárasztó kimondásnak izetlensége a' fület kedvetlenül ne illesse, mikor ellenben a' könnyen perdülő beszéd édesen gyönyörködteti. Kik a' szónyújtó dialectus szerént pentametrumokat, Jambusokat, Trochaicusokat csinálnak, képzelem magamnak, mennyit kell küszködniek, holott, ha a' simulatlan, és resten tzammogó szónyújtástól elál-

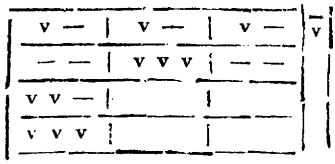
lanának, nem tsak a' kellemetességben, de a' fáradságban is sokat nyernének. A' deák beszéd, rövid szótagokkal meggyözi a' magyart, még is azt mondja Horátziusnak tudós Commentatora Veitenauer: „latino sermoni longarum major multo copia, quam brevium suppetit". Gellius is több helyen vádolja erről a' római nyelvet. Hát mi miért szaporítsuk a' longákat, ha, és a' hol nálok nélkül ellehetünk? a' mint hogy sok nélkül el is lehetünk. A' sok monosyllabon bizonnyal nem mutat a' nyelvnek ékességére, melly bennünket a' beszéllésnek gyermeki, az az credő korára visz fel. Vizsgálódjék bár a' Philologus, és rá fog arra találni, a' mit mondok. Nints is mit köszönnünk azoknak, kik a' két, három tagú szókat, olly feles számmal, mint kezdik, eggyesekké tsinálgatják; mert ez által a' nyelvet arra az időre teszik viszsza, mellyben még darabos volt. Noha a' sok szükségtelen toldozásoknak hozzá aggatása sem diszesíti; 's a' mi másban, ebben is igaz: „nequid nimis". Én reménylem, hogy az idö győzni fog az elö-itéllettől támogatott nyakasságon; nem ugyan a' paraszt szájban, hanem a' Tudósnak tollában.

Eddig a' Drammai Versnek legközönségesebb mértékéről, a' hatos Jambusról. Lássuk most annak egyébb nemeit.

A' kettös Jambustól fogva a' leghoszszabbikig az a' fö regula, hogy az utolsó láb tiszta Jambus legyen. Ha pedig a' vers Catalecticus — egy szótaggal rövidebb, — vagy hypercatalecticus — egy szótaggal hoszszabb; akkor az a' láb, melly ezen szótagot egyenesen megelözi, legyen Jambicus. Euripides ugyan a' három lábú versben a' másodikra tribrachist tesz, és a' harmadikra spondéust, vagy trochéust is,

v —	v —	v —
— —	v v v	v v
— v v		— —
v v —		— v
v v v		

A' negyedfél lábúban pedig a' harmadikra Spondéust (Rájnis szerént.) De ez, a' mint látni való, igen nagy szabadság, kivált illy rövid versben, 's általa a' vers egészen elveszti Jambusi természetét.

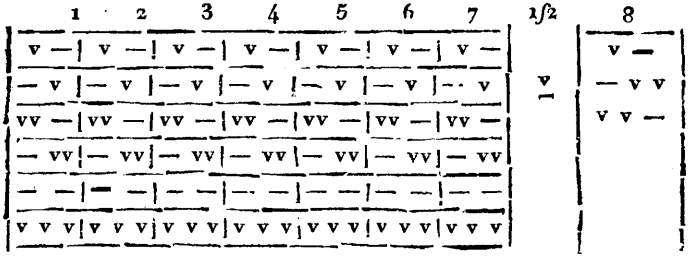
Kérdésbe jöhet, ha a' Drammában, három, negyedfél; négy, ötödfél, és öt lábú Jambusok jól állanak-e? Ha Horátziusra halgatunk, ő tsak a' hatost ajánlja. E' szerént tehát hoszszabbakat sem volna szabad felvenni. Már pedig a' Classicus Drammatistáknak példájok szerént hetes, nyoltzas Jambicusok is helyet fognak. Tehát ez a' regula nem lehet kirekesztő. Lehet azért hatosnál rövidebb vers is; de nem jut eszembe, hogy Terentziusnál ötösnél rövidebbeket találtam volna. Plautusnál ugyan vagynak dimetricusok 's a' t. de lehet gyanakodni, hogy azokat talán a' későbbi felosztás tsinálta azokká. Egyébbként Plautus igen keveset vigyázott a' mértékre. — Ellenben hetest, nyoltzast mind a' kettőnél nagy számmal találhatni. Most tehát ezekről szóllok, és ugyan többnyire Rájnist követvén.

Minémű mértékű szótagokat lehessen a' most nevezett versekben felvenni, az eddig mondottakból érthető. De mi annak az oka, hogy a' deák Drammaticusoknál a' Jambicus versekben trochéusok is, és pedig nem ritkán találtatnak? Eggyik bizonyos oka az, a' mit már fellebb említettem, hogy egy hoszszú, vagy két rövid tagot egy értékűnek tartottak. Így tehát a' tribrachis helyett tettek trochéust, mert a' tribráchist mind a' Jambusnak, mind a' trochéusnak helyébe rakogatták ⏑⏑⏑. Másodszor: a' vers-mértéket kétség kivül a' beszédnek hangja után csinálták, valamint most is, annak ki jól zengő éneket akar tsinál-

ni, előbb a' dallásnak hangját, vagy zengzését kell ismérnie, ne hogy p. o. így ejtse: Szérélém, kégyélém, émbérékét (mind hoszszan) fonnyasztom, megvagdalták (mind rövideden). Már a' Jambus középszerüen sietö hang ejtés; de a' trochéus is ugyan illy csendülést ád a' fülnek, a' mint ezt kiki észre veszi, ha egy más után Jambicus, és trochaicus verseket olvas. Ezen fellül, a' folytatott olvasásban, könnyen eggyik a' másiknak helyébe lép, föképpen, ha a' versek tisztábbak; úgy, hogy a' szaporább kimondásból nem egy könnyü eszre venni, vallyon a' vers Jambicus-e, vagy trochaicus? p. o.

Ès ebből eshetett a' könnyü eltserélés. Ez sem elég, ha nem annyira vitték a' szabadságot, hogy a' hetesben az utolsó lábat sem szorították meg jobban, mint az elsöt. — A' nyoltzasban pedig a' Jambus helyett anapesztust, vagy dactylust is vettek. A' Táblát Rájnis után írom le, ki Plautusból, és Terentziusból szedte ki.

Ha ezen a' Táblán jártatjuk szemeinket, látjuk, és meg-ismérjük, hogy itt a' verselésnek olly szabadság adatik, melly a' legnagyobb regulátlansággal határos. A' legjobb lyricus, és elmé

sen critizáló Horátzius tehát nem ok nélkül vagdalta meg Plautust a' mérték körül való gondatlanság miátt. „Nostri Proavi Plautinos numeros stulte mirati". Rájnis, noha igen fog Plautus mellett, és ötet azzal menti, hogy a' köz, és folyó beszédhez alkalmaztatta magát, melly Horátziusnak szoros törvényét meg nem tartja; még is megvallja, hogy ez a' szabadság felette igen nagy, úgy hogy az illy verseket sokan a' Tudósok nem verseknek, hanem szabadon folyó beszédnek tartották. Azt is megvallja, hogy ő ezzel a' nagy szabadsággal nem akart élni, hanem közép uton járt. Ezt Rájnis mondja; kinél többre a' magyar Poétát még eddig senki sem szabadította, a' mint majd más uttal megfogjuk látni.

Ezekből én illy következtetést hozok-ki: Jó ugyan, és szép, ha a' Drammaticus Poéta Horátziusnak szabását megtartja, vagy legalább ahhoz legközelebb jár; de még is nem kívánható, hogy tőle soha, és csak egy körömnyire se távozzék. Lehet a' Drammának verse egy két Szillabával, vagy lábbal is a' hatosnál rövidebb, vagy hosszabb; lehet sánta vers is, noha ötven, 's több verseit Plautusnak egy folytában olvasván, láthatni, hogy valóságos hatos jambusok, és tsak ott élt nagyobb szabadsággal, hol kevesebbé akart fáradni; Nem kívánható, hogy a' párosokon a' jambus mindenkor megtartassék; mert e' helyett oda is tehetünk spondéust, dactylust, vagy anapesztust; de ellenben még sem tanátsos, hogy azt a' regulátlan szabadságot kövessük, mellyre a' heteseknek, és nyoltzasoknak táblája mutat: mert így vagy vigyáztalanságról, vagy a' mesterségnek nem értéséről fog a' Poéta vádoltatni, a' mint Horátz megjegyzi: „versus aut operae celeris nimium, curaque carentis, aut ignoratae pre-

mit artis crimine turpi". Az se késírtse-meg a' Poétát, hogy ezen nagy szabadságra példát mutathat, mert erre is böltsen felel Horátzius: „Et data Romanis venia est indigna Poetis; Idcircone vager? scribamque licenter"? De tegyük, hogy ezen nagy szabadságra vezető példákkal védelmezhetjük magunkat, ismét arra kell néznünk, a' mit Horátz igazán mond: „vitavi deniqne culpam, non laudem merui".

De hová is kell nagyobb szabadság, mint az, melly csupán csak egy lábat szorít regula alá? Mert ha verset akarunk írni, valami regulát csak kell tartanunk. Már pedig a' Heteseknek, Nyoltzasoknak táblájok szerént, akármi prósát versnek lehetne mondani, mert mindent rá lehet scandálni. p. o.

v v —1 v — 1 — —1 — —1 — —1 — —1 v v —

7. Mi Atyánk, ki vagy mennyekben, szenteltessék a' te neved,

— —1 v — 1 — —1 v —1 v v v1 v —

6. Jöjjön te országod, legyen te akaratod

v —1 — — 1 v v —1 — v 1 — —1 v —

6. Miképpen menyben, azonképpen a' földön is.

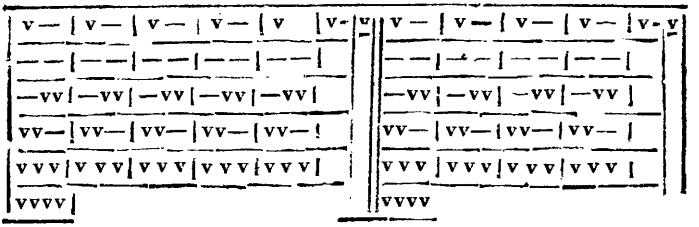
— —1 — —1 vv v1 —1 — —1 — v 1 — v1 v —

8. Üdvözlégy Mária, malasztal tellyes, Úr vagyon te veled.

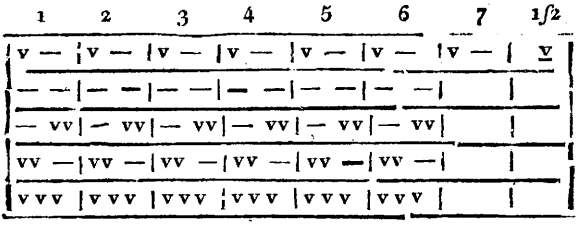
Továbbá, legyen bár szabad, de én a' Jambicus versekben a' trochéusokat sem venném fel, mellyeknek tulajdonképpen a' Trochaicusokban, Sapphicumokban, Alcaicumokban, Hendecasyllabonokban, és Scázonokban vagyon helyek.

Ezekhez képest irok ide mérték-táblákat, mellyekből a' trochéusokat kitudván, tsak azt az eggyetlen egy regulát tartom meg, melly a' Jambicus verset tulajdonképpen billyegezi.

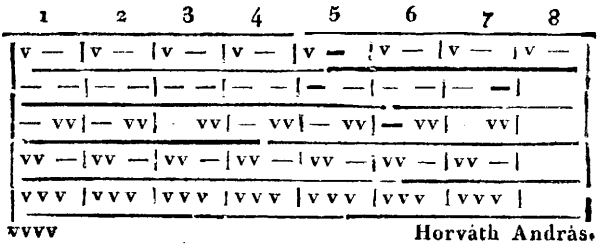
Hatos, vagy hetedfeles. ötös, vagy hatodfeles.

Hetes, vagy nyoltzadfeles.

Nyoltzas.

Horváth András.

4.

A' legalább való széksó, fű, vagy fa hamubúl szappan lúgot-haszonnal késziteni.

Itt az all földön, 's más egyebütt is falúhelyeken egy nagy ága a' gazdasszonyi kötelességnek